

INHOUD

PROVINCIAAL BELEID

5

LITERATUUR

ALGEMEEN

9

OPINIE EN DEBAT

11

ONDERZOEK

14

LITERATUUR

ACTIEPLANNEN CULTUURBEREIK EN CULTUURNOTAS

ALGEMEEN

15

PER PROVINCIE

17

TIJDSCHRIFTEN EN WEBSITES

20

STUDIECENTRUM

21

VOORAF

In deze Zicht op... aandacht voor het cultuurbeleid van provinciale en lokale overheden.

Trekt het beleid van de landelijk overheid vaak de aandacht, voor de praktijk van de cultuureducatie is het beleid van de lagere overheden niet minder belangrijk. Daar waar het buitenschoolse activiteiten betreft is de invloed van het lokaal bestuur groot, omdat het veelal inhoudelijke en financiële kaders schept.

De samenwerking tussen het Rijk, de provincie en gemeente is in het Actieprogramma Cultuurbereik actueel geworden en geeft nieuwe impulsen aan het beleid van de lagere overheden.

Cultuurnetwerk Nederland erkent het belang van het lokale bestel waarin cultuureducatie vorm en inhoud krijgt en maakt deze tot onderwerp van studie. Het studiecentrum rekent dan ook het verzamelen van informatie en kennis over dit bestel tot haar taak. Deze Zicht op... is daarvan een eerste resultaat.

Cultuurnetwerk Nederland
Utrecht 2001

PROVINCIAAL CULTUURBELEID

Vera Bergman

In ons land is op het gebied van cultuurbeleid sprake van zogenaamd complementair bestuur. Dat wil zeggen dat de drie bestuurslagen, -de landelijke, de provinciale en de lokale overheid-, een autonoom beleid voeren, maar dat gestreefd wordt naar afstemming en samenwerking, naar een 'elkaar aanvullend' beleid.

De overheden zijn grotendeels vrij in het bepalen van de aard en de omvang van hun cultuurbeleid. Er zijn geen regels, minimumeisen of andere maatstaven. Het is een kwestie van politieke en bestuurlijke keuzes, een kwestie van 'culturele aspiraties', mede beïnvloed door de dynamiek van culturele processen en behoeften en uiteraard door de specifieke demografische, economische en culturele situatie.

Veel provincies hebben, analoog aan de vierjarige cultuurplanperiode van de landelijke overheid een cultuurnota uitgebracht voor de periode 2001 – 2004.¹

In deze nota's worden de beleidslijnen uitgezet voor de komende periode en worden de financiële kaders gegeven waarbinnen dat beleid gestalte moet krijgen. De plannen zijn in feite ook sturingsdocumenten, omdat ze de kaders en criteria schetsen die gelden voor de toekenning van subsidies.

de rol van de provincie

Tussen het rijk, de provincie en gemeenten zijn op verschillende onderdelen van het cultuurbeleid taakverdelingen afgesproken.

Zo draagt op het gebied van de podiumkunsten het rijk de zorg voor de exploitatie van gezelschappen, de provincie voor de distributie en gemeente voor de huisvesting. Uitzondering daarop is de exploitatie van jeudtheatergezelschappen, waarvoor de provincie verantwoordelijk is. Voor beeldende kunst en cultureel erfgoed gelden weer andere afspraken. Op het gebied van de cultuureducatie zijn de provincies verantwoordelijk voor de steunfunctie kunstzinnige vorming (instellingen die de begeleiding en ondersteuning van het onderwijs tot taak hebben) en dragen de gemeenten zorg voor het 'eerstelijns' werk (zoals cursussen en workshops) van instellingen voor kunsteducatie.

In de afgelopen jaren is er, naast deze min of meer traditionele beleidsverantwoordelijkheden, steeds meer sprake van een gezamenlijk, elkaar aanvullende verantwoordelijkheid voor de culturele

infrastructuur, zoals bijvoorbeeld vastgelegd in convenanten. Recentelijk is Actieplan Cultuurbereik een duidelijk voorbeeld van (financiële) afspraken over gezamenlijk te realiseren doelstellingen.

Maar, zoals reeds gezegd, provincies voeren ook een eigen cultuurbeleid, waarbij een tendens is te bespeuren dat men de eigen bestuurslaag een duidelijker gezicht wil geven.

De provincies vinden dat zij dicht genoeg bij de burger staan om zijn behoeften te kennen en toch het overzicht behouden en zij zien zichzelf als een ideale regisseur. De provincie communiceert zowel met het rijk als met de gemeenten en kan de grote lijnen van het rijksbeleid op kleinere schaal concreet maken en de samenwerking tussen gemeenten in een regio stimuleren.

De provincies zien ook een rol voor zichzelf weggelegd als aanjager van nieuwe ontwikkelingen, bijvoorbeeld door het subsidiëren van incidentele activiteiten of het bij elkaar brengen van nieuwe initiatieven.

En ten slotte zien de provincies zich als kwaliteitsbewaker. Er is sprake van het selecteren van kwalitatief hoogwaardige culturele activiteiten die ondersteuning krijgen en van het versterken van de culturele infrastructuur. Overigens laten de provincies de taken van selecteren en beoordelen in de meeste gevallen over aan commissies en adviesraden.

begripsomschrijving

Sommige provincies geven in hun beleidsnota's een omschrijving van de *functies* van kunst en cultuur. Zo noemen zij onder andere het uiting geven aan gedachten, zingeving aan het bestaan, betekenisgeving, communicatie, creëren van nieuwe tekens en symbolen, het vinden van een (gemeenschappelijke) identiteit en het overdragen van tradities.

Sommige provincies geven een omschrijving van de *inhoud* (wat valt onder cultuur). Daarbij wordt in alle gevallen gerefereerd aan de kunsten en aan cultureel erfgoed. Overigens is hier wel sprake van enige semantische verwarring: sommige provincies stellen uitdrukkelijk dat zowel de kunsten (inclusief de media) als het cultureel erfgoed onder het begrip cultuur vallen, andere provincies noemen kunst apart en verstaan onder cultuur het cultureel erfgoed. Dat zien we ook terug wanneer over cultuureducatie wordt gesproken. Soms spreekt men van cultuureducatie en bedoelt men kunsteducatie en daarnaast spreekt men nog van erfgoededucatie.

Soms worden verschillende '*dimensies*' van cultuur onderscheiden, zoals: de toeristische-recreatieve dimensie: cultuur als vrijetijdsbesteding, als toeristische attractie; de economische dimensie: cultuur als werkgever, industrie en besteding, als

¹ De provinciale nota's zijn in de literatuurlijst vermeld. Het betreft hier zowel conceptnota's als vastgestelde programma's.

Zicht op... provinciaal en lokaal cultuurbeleid

consument, als vestigingsfactor, als onmisbare component van een basisinfrastructuur voor een stad of regio; de ruimtelijke dimensie: cultuur(historie) als belangrijk uitgangspunt bij de ruimtelijke ontwikkeling en de vormgeving.

trends

De meeste provincies beschrijven maatschappelijke trends en de gevolgen die deze ontwikkelingen hebben voor de culturele wereld.

Men ziet allereerst een duidelijke tendens tot globalisering waarbij wat zich gisteren bijvoorbeeld in Milaan manifesteerde morgen in Rotterdam kan optreden. Maar men signaleert naast 'het mondiale culturele speelveld' ook een schaalverkleining: veel verschillende subculturen en een opkomende belangstelling voor het 'streek-eigene'. Dit laatste wordt vooral gesignaleerd in de nota's van de minder randstedelijke provincies. Daarin wordt uitdrukkelijk gesteld dat er meer aandacht komt voor de volkscultuur.

Als tweede tendens worden demografische ontwikkelingen zoals vergrijzing en multiculturalisering genoemd. Men ziet een toenemende deelname van ouderen aan culturele activiteiten en constateert anderzijds dat jongeren nauwelijks participeren in 'traditionele' culturele activiteiten.

Vervolgens worden technologische ontwikkelingen en daarmee samenhangend de grote toegankelijkheid van informatie en culturele uitingen genoemd en tenslotte de economische groei, waardoor een gunstig klimaat voor kunst en cultuur is geschapen. Daarbij wordt cultuur ook gezien als tegenhanger van de 'verzakelijking'.

Naast deze maatschappelijke trends worden 'culturele trends' omschreven. Men constateert dat cultuur een dynamisch fenomeen is, dat zich nieuwe culturele uitingen aandienen en dat scheidslijnen tussen verschillende disciplines vervagen.

Verder constateert men:

- een tegenstelling tussen het mondiale culturele speelveld en zeer veel verschillende subculturen
- het ontstaan van een interactieve mediakunst
- een grote deelname aan allerlei vormen van amateurkunst
- traditionele amateurverenigingen versus de individuele 'zappende' amateur
- professionalisering van de amateurkunst
- toenemende belangstelling voor cultureel erfgoed
- een belangrijke rol van bibliotheken als cultureel trefpunt
- toenemende recreatieve activiteiten met een cultuurhistorische component
- meer betekenis van kunst en cultuur voor de ruimtelijke omgeving
- toenemende aandacht voor kunst in het bedrijfsleven (een nieuw 'mecenaat')

Het is niet altijd duidelijk waar en hoe de provincies de signaleerde trends omzetten in concrete beleidsvoornemens. Zo is het opvallend dat in alle nota's wordt gesproken over de technologische ontwikkelingen en de mogelijkheden die dit schept voor

nieuwe cultuuruitingen, maar dat er vrijwel nergens in de plannen wordt gesproken over de stimulering van bijvoorbeeld computervormgeving of 'virtuele kunst'.

actieplan cultuurbereik

Alle provincies refereren aan het Actieplan Cultuurbereik zoals dat op landelijk niveau tussen het Rijk het Interprovinciaal Overleg en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten is vastgelegd.

Het Actieplan kent een financiering waarbij de bijdrage van de landelijke overheid wordt gematched met een bijdrage van de provincies en gemeenten. In deze regeling zijn een aantal 'oude' subsidiestromen opgenomen, zoals 'Cultuur en School' en de Rijksbijdrageregeling voor Beeldende Kunst en Vormgeving.

De provincies zien het Actieplan als een belangrijk instrument om een impuls te geven aan een versterking van de culturele infrastructuur en een vergroting van het publieksbereik en daarmee het draagvlak.

De vijf prioriteiten van het Actieplan: investeren in jeugd, ruim baan maken voor culturele diversiteit, versterking van de programmering van culturele accommodaties, beter zichtbaar maken van cultureel vermogen en het op de agenda zetten van culturele planologie, wordt door alle provincies als basis gezien voor het eigen beleid.

kerntaken en beleidsvoornemens

Vanuit de positie als regisseur en aanjager zien de provincies het als een belangrijke taak om de culturele infrastructuur te verbeteren. Het gaat daarbij om het stimuleren van een veelvormig, kwalitatief cultuuraanbod.

Bijna alle provincies zetten zwaar in op het bevorderen van samenwerking en afstemming ten behoeve van een breder bereik en een efficiëntere inzet van de middelen, zowel binnen de cultuurterreinen, als met andere beleidsterreinen, zoals omgevingsbeleid, economie en welzijn.

In veel gevallen wordt het cultuurtoerisme als een belangrijk aandachtspunt gezien, evenals manifestaties met een cultureel karakter.

Een tweede belangrijke kerntaak is de bevordering van de cultuurparticipatie. Men streeft naar een verbreding van het publiek, waarbij jongeren en culturele minderheden worden gezien als belangrijke nieuwe doelgroepen.

Men acht het van groot belang dat de culturele instellingen weten wat hun huidige publiek is en op welke manier ze in kunnen spelen op de gedifferentieerde vraag van dat publiek en van de mogelijkheden van het bereiken van een ander en breder publiek. In sommige provincies worden financiële middelen ingezet voor onderzoek naar publieksbereik en evaluatie van culturele activiteiten. Verder worden als belangrijke kerntaken zowel het behoud als de vernieuwing van cultuuruitingen gezien.

Het voorgenomen beleid op de verschillende deelgebieden moet men zien in het kader van deze kerntaken.

Zicht op... provinciaal en lokaal cultuurbeleid

Als belangrijkste taken op het gebied van *cultureel erfgoed* ziet men het bevorderen van de samenwerking tussen de verschillende erfgoed instellingen. In veel gevallen is er sprake van de facilitering van een provinciaal overlegorgaan of samenwerkingsverband. Daarnaast wil men voorzieningen en faciliteiten financieren. Vooral musea worden gestimuleerd om aandacht te besteden aan erfgoed-educatie, al of niet in samenwerking met instellingen voor kunsteducatie.

Mede in het kader van de bevordering van cultuurparticipatie wordt veel waarde gehecht aan de ondersteuning van de *cultuureducatie*, inclusief erfgoededucatie.

Opvallend daarbij is, dat sommige provincies het voornemen hebben om de steunfunctie kunstzinnige vorming onder de loep te nemen en te bekijken of er mogelijkheden zijn om scholen meer inspraak te geven bij de totstandkoming van culturele programma's. Daarbij wordt gedacht aan regionale netwerken, waarin scholen, culturele instellingen en de steunfunctie participeren.

Bijna alle provincies zien voor de steunfunctie niet alleen een taak weggelegd op het terrein van het basisonderwijs, maar ook van het voortgezet onderwijs, gekoppeld aan nieuwe initiatieven in het kader van Cultuur en School.

De grote aandacht voor jongeren komt op verschillende manieren tot uitdrukking. Men wil ruimte creëren voor jongerencultuur (door en voor jongeren), waarbij men wil komen tot een integraal jeugd- en jongerenbeleid door een relatie te leggen tussen cultuur, jeugd- en jongerenwerk en onderwijs.

In het kader van de *amateurkunst* signaleert men een hernieuwde belangstelling voor de sociaal-maatschappelijke dimensie. Sommige cultuuruitingen die in het kader van de amateurkunst om aandacht vragen hebben een meer sociaal dan een kunstzinnig doel. Men wil hier op in spelen in het kader van een breder cultuur- en welzijnsbeleid.

Daarnaast ziet men een onderscheid tussen de sociaal-culturele amateur, de liefhebber met een zekere behoefte aan vernieuwing en scholing en de ambitieuze amateur, die professionele kwaliteit nastreeft. Door het instellen van verschillende subsidiekaders wil men recht doen aan deze pluriformiteit.

Op het gebied van *podiumkunsten* is er, naast de inzet op jeugdtheater, veel aandacht voor de versterking van de programmering van de podia, waarbij onder het begrip 'podia' ook festivalorganisaties, musea, bibliotheken, filmhuizen en galeries worden verstaan. In sommige provincies is er tevens het voornemen om het productieklimaat te bevorderen, met name op het gebied van theater, muziek en dans. Hier nemen de provincies dus een taak van de landelijke overheid over om te voorzien in lacunes die in de provincie worden gesignaleerd. Men wil veel aandacht geven aan *beeldende kunst* in relatie tot de inrichting van openbare ruimtes, de ruimtelijke omgeving en de culturele planologie. In het kader van de *letteren* wil men vooral inzetten op promotie en presentatie en literaire manifestaties.

Evenals bij de podiumkunsten zijn de provincies op het gebied van *film* vooral verantwoordelijk voor de distributie. Naast het subsidiëren van de filmhuizen is men van plan gelden beschikbaar te stellen voor festivals en projecten. Overigens wordt deze discipline niet in alle nota's genoemd, of wordt er gesteld dat er geen budget voor beschikbaar is. Tenslotte zien de meeste provincies een belangrijke taak weggelegd voor de *media (regionale omroepen) en bibliotheken*. Men ziet de bibliotheken als belangrijke toekomstige culturele centra, met een ontmoetingsfunctie en functies op het gebied van informatievoorziening en educatie. Ze nodigen de bibliotheken uit om hier plannen voor te ontwikkelen.

van cultuurspreiding tot cultuurparticipatie

Al enkele decennia ziet de overheid het als haar taak om kunst en cultuur toegankelijk te maken voor brede lagen van de bevolking. Jarenlang was 'cultuurspreiding' een belangrijke provinciale taak. Maar op het culturele speelveld zijn nieuwe ontwikkelingen te signaleren en nieuwe actoren hebben een plaats gekregen of opgeëist. De pluriformiteit van de samenleving maakt het steeds minder mogelijk om cultuurbeleid 'van boven af' gestalte te geven. Het zijn niet langer de beleidsmakers en hun adviescommissies, noch de 'gevestigde' culturele instellingen die kunnen bepalen welke cultuuruitingen de moeite waard zijn om te verspreiden. Wat de moeite waard is wordt nu vooral bepaald door alle betrokkenen in de wereld van cultuur. Producenten zowel als publiek, amateurs zowel als professionals, autochtonen zowel als allochtonen, ouderen zowel als jongeren, subsidieverleners en sponsors zowel als de zelfbewuste consument, die best wat wil betalen voor een goed product, bepalen voor een groot deel hoe de culturele wereld gestalte krijgt. Kortom, het culturele speelveld wordt bepaald door zeer verschillende participanten op zeer verschillende manieren.

De provinciale overheid, als 'laag' tussen het rijk en de gemeente, probeert ruimte te creëren voor al die verschillende participanten. Door het bevorderen van samenwerking, door het leggen van de besluitvorming bij degenen die het aangaat, door het openstaan voor nieuwe vormen van cultuur met oog voor behoud van het oude en door het creëren van randvoorwaarden. Op die manier wordt 'cultuurparticipatie' meer dan een nieuwe naam voor een oud begrip.

Auteur is werkzaam bij Cultuurnetwerk Nederland.

[Link naar literatuur en websites Zicht op... provinciaal en lokaal cultuurbeleid](#)